

“เจ้าจอมมารดาเที่ยง” เจ้าจอมที่ ร.4 ทรงสนิทสนมหาเป็นพิเศษกว่าเจ้าจอมทั้งปวง

ผู้เขียน กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม

เผยแพร่ วันพุธที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2568

“เจ้าจอมมารดาเที่ยง” นับว่าเป็นเจ้าจอมที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงสนิทสนมหาเป็นพิเศษกว่าเจ้าจอมท่านอื่น หากพิจารณาจากประวัติกับบทบาทในราชสำนักฝ่ายในของท่านเอง เรื่องนี้ ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย เล่าไว้ในบทความ “เจ้าจอมมารดาเที่ยงในรัชกาลที่ ๔” นิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 ระบุว่า รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระเมตตาสนิทสนมหาเจ้าจอมท่านนี้เป็นพิเศษกว่าเจ้าจอมทั้งปวง จนกล่าวกันว่าทรงปฏิบัติประหนึ่งเป็นภรรยา “คู่ทุกข์คู่ยาก”

พระมเหสีและเจ้าจอมในรัชกาลที่ 4 ส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของเสนาบดีและข้าราชการบริพาร ที่ส่งมาถวายตัวเป็นข้าราชการในราชสำนักฝ่ายใน ซึ่งหลายท่านเป็นข้าหลวงเดิมหรือข้าราชการที่รับใช้ใกล้ชิดมาตั้งแต่ก่อนเถลิงราชสมบัติ จึงทรงรับบุตรหลานของท่านเหล่านั้นไว้ นอกจากเพื่อตอบแทนน้ำใจแล้ว ยังเพราะทรงเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์ภักดีที่เจ้าจอมรับถ่ายทอดมาจากบิดาของนางด้วย

เจ้าจอมมารดาเที่ยง เป็นบุตรพระยาอภัยมนตรีภามาตย์ (ดิศ) เกิดเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2374 พระยาผู้นี้เป็นหนึ่งในข้าหลวงเดิมที่ถวายตัวเป็นมหาดเล็กรับใช้รัชกาลที่ 4 มาตั้งแต่พระองค์ยังทรงพระเยาว์ และเป็นทีที่ไว้วางพระราชหฤทัยในความภักดีตลอดมา เมื่อทรงลาผนวชเสด็จครองราชสมบัติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง “นายดิศ” เป็นพระยาบำเรอภักดิ์ และโปรดให้นำธิดามาถวายตัว เพื่อจะได้ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง

พระยาบำเรอภักดิ์ได้นำธิดาคณโฑชื่อ “เที๋ยง” อายุ 20 ปี เข้ามาถวาย ตั้งแต่ก่อนทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ท่านจึงเป็นเจ้าจอมรุ่นแรกที่มารับราชการฝ่ายใน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

แม้ไม่มีหลักฐานเอกสารบ่งบอกว่าทรงสนิทสนมหาเจ้าจอมมารดาท่านนี้เป็นพิเศษ แต่เรื่องราวในชีวิตก็ยืนยันได้ว่า รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระเมตตา ใ้วางพระราชหฤทัย และยกย่องท่านตลอดพระชนม์ชีพ

ดังที่ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าถึงคุณสมบัติของท่านว่า “ความมั่นคงต่อหน้าที่ถึงจะเหนื่อยยากลำบากสักเพียงไร ท่านก็ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ เอาใจใส่ในพระราชธุระที่โปรดใช้สอยด้วยความจงรักภักดี พากเพียรให้ได้ดังประสงค์ ท่านอาว้ เมื่อแม่แก่บรรดาผู้ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชุบเลี้ยง”

รัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักถึงคุณสมบัติพิเศษข้างต้นเป็นอย่างดี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหน้าที่บังคับบัญชาห้องเครื่องต้น ประดิษฐ์พระกระยาหารเฉพาะพระองค์ตลอดรัชสมัย

ท่านยังเป็นผู้ที่สมเด็จพระราชสวามีใ้วางพระราชหฤทัย มอบหมายพระราชธุระส่วนพระองค์ไปทูลพระบรมวงศานุวงศ์ใกล้ชิดแทนพระองค์อยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะกับพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายหน้าท่านอื่น ๆ

แอนนา เลียวโนเวนส์ ครูสอนภาษาอังกฤษให้พระเจ้าลูกเธอ ตลอดจนเจ้าจอมทั้งหลายในราชสำนัก บันทึกถึงท่านว่า “ใช้เวลาส่วนมากในวันหนึ่ง ๆ อยู่ในห้องเครื่อง เพื่อควบคุมการประกอบพระกระยาหารถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...เป็นหญิงคนเดียว ในบรรดาเจ้าจอมด้วยกันที่มีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อย่างคู่สามีภรรยาที่แท้จริง

...เจ้าจอมมารดาเที่ยงรับใช้อย่างอ่อนน้อม และมีความเข้าใจ ซึ่งทำให้ท่านเป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

แอนนา เลียวโนเวนส์ ในวัยสาว เมื่อครั้งที่เข้ามาเป็นครูในราชสำนักสยาม

การเป็นที่ “โปรดปราน” จากบันทึกของหม่อมแอนนาคงไม่ใช่เรื่องเกินจริง เพราะท่านคือเจ้าจอมมารดาที่มีพระเจ้าลูกเธอ-พระเจ้าลูกยาเธอ ถวายรัชกาลที่ 4 มากกว่าเจ้าจอมมารดาท่านอื่น ๆ คือมีถึง 10 พระองค์ด้วยกัน ดังนี้

1. พระองค์เจ้าโสมวดีศรีรัตนราชธิดา (กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ-ประสูติ พ.ศ. 2395)
2. พระองค์เจ้าชายเสวตรวรลภ (ประสูติ พ.ศ. 2398)

3. พระองค์เจ้าหญิงศรีนาคสวาที (ประสูติ พ.ศ. 2398)
4. พระองค์เจ้าชายกมลลาศเลอสรร (กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร-ประสูติ พ.ศ. 2399)
5. พระองค์เจ้าหญิงกนกวรรณเลขา (ประสูติ พ.ศ. 2400)
6. พระองค์เจ้าหญิง (ยังไม่ได้รับพระราชทานนาม-ประสูติ พ.ศ. 2402)
7. พระองค์เจ้าชายไชยานุชิต (กรมหมื่นพงศาติศรมหิป-ประสูติ พ.ศ. 2404)
8. พระองค์เจ้าหญิงไขไคดวง (ประสูติ พ.ศ. 2406)
9. พระองค์เจ้าชายจรรุญฤทธิเดช (ประสูติ พ.ศ. 2408)
10. พระองค์เจ้าหญิงพวงสร้อยสอางค์ (ประสูติ พ.ศ. 2409)

เจ้าจอมมารดาเที่ยง (ภาพจากหนังสือ ลูกท่านหลานเธอ, มติชน)

เจ้าจอมมารดาท่านนี้ยังเป็นที่นับถือว่ามีน้ำใจเมตตาอารีต่อคนทั่วไป ทั้งความซื่อสัตย์และจงรักภักดียังถ่ายทอดสู่พระเจ้าลูกเธอ-พระเจ้าลูกยาเธอทุกพระองค์ โดยเฉพาะพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ (พระองค์เจ้าโสมมาวดีศรีรัตนราชธิดา) ที่ราชสำนักฝ่ายในออกพระนามว่า “พระองค์ใหญ่โสมฯ” ก็เป็นที่ทราบกันว่าทรงเป็นพระราชธิดาที่สมเด็จพระบรมชนกนาถไว้วางพระราชหฤทัยกว่าพระราชธิดาพระองค์อื่นด้วย

หลังจากรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 ท่านเพิ่งมีอายุ 37 ปี ท่านยังดำรงชีวิตต่อมาอีก 45 ปี และใช้เวลาส่วนใหญ่ทำนุบำรุงพระราชโอรส พระราชธิดาที่ยังทรงพระเยาว์ รวมถึงเชื้อสายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนพระเจ้าลูกเธอ-พระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 แพบทุกพระองค์ล้วนทรงคุ้นเคยรักใคร่ตัวท่าน

เจ้าจอมมารดาเที่ยง ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2456 อายุได้ 82 ปี

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 30 กรกฎาคม 2568

https://www.silpa-mag.com/history/article_156297